„Bohemistyka” 2011, nr 3, ISSN 1642–9893

Kdo se učí dnes česky v Maďarsku?

1. Malé národy – malé jazyky

Jak se mění jazyk za několik desetiletí, ba i za několik let, tak se mění počet i sestava zájemců, kteří se učí různé jazyky. V tomto článku jde konkrétně o dva malé jazyky, a to z hlediska Maďarska. Obě země jsou přibližně stejně velké, s podobným počtem obyvatel – aspoň od rozchodu Česka a Slovenska. (Rozloha České republiky je 78 865 km^2 a v roce 2010 evidovala 10 506 813 obyvatel, kdežto rozloha Maďarské republiky je 93 000 km^2 a má 9 999 000 obyvatel.)

2. Kde se lze učit česky v Maďarsku?

Zájem o znalost češtiny v Maďarsku není statisticky zpracován, ale tendence, rozměry a poměry lze zhruba sledovat podle možnosti výuky češtiny. Osvojit si češtinu lze jednak na univerzitách a na lektorátech, dále v jazykových školách nebo u soukromých učitelů.

Na Filozofické fakultě ELTE (Eötvös Lóránd Tudományegyetem) v Budapešti, která je nejstarší a největší univerzita v Maďarsku, již více než 50 let existuje český obor, několik let podle boloňského systému na úrovni bakalářského a magisterského studia. Na Katolické univerzitě PPKE (Pázmány Péter Katolikus Egyetem) v Piliscsabě, která byla založena po společenských změnách v roce 1992, lze absolvovat bakalářské studium. Na Segedínské univerzitě JATE (Szegedi József Attila Tudományegyetem) je též obor češtiny.

Celkový počet absolventů na univerzitách nepřesahuje ročně 20 až 30 osob.

Jazykové školy se většinou orientují na světové jazyky, ale některé jsou specializované i na různé jiné jazyky, a tak vypisují i kurzy češtiny. U nich se vyskytuje ročně pouze několik ojedinělých zájemců nebo firem orientovaných i na český trh.

Poněvadž okruh učitelů vyučujících češtinu je omezený, celkem jistě lze odhadovat, že zájemců o soukromé hodiny češtiny nepřesahuje ročně více než jeden-dva tucty osob. Kromě univerzitních studií je otázkou i to, jak dlouho pokračují zájemci o poznání českého jazyka pomocí (soukromého) učitele.

Nové mediální možnosti ve velkém napomáhají autodidaktickému osvojení jazyka. Internetové jazykové školy jsou zatím dostupné většinou v angličtině, ale je pravděpodobné, že nová možnost internetového vyučování i pro „ostatní” jazyky se stane za několik let dosažitelnou.

Z iniciativy Českého centra v Budapešti od minulého roku jsou oficiálně vyhlášeny kurzy češtiny v budově diplomacie a kultury České republiky v Budapešti. Díky přijatelným cenám se v sezóně 2010–2011 přihlásilo na čtyři desítky studentů na jednotlivé trimestry.

3. Kdo se učí česky v Maďarsku?

Podle překvapujícího množství nových zájemců o češtinu lze předpokládat, že nastaly příznivé jevy ovlivňující zájmy případných studentů češtiny v Maďarsku. První a nejtriviálnější je, že finanční omezení či finanční výhody poskytovaného studia omezují či uvolňují možnosti zájemců. Druhá věc je ekonomický rozvoj v rámci Evropy: zahraniční obchod se opět navzájem orientuje na země v regionu, v Maďarsku podnikají jednak západní multinacionálními firmy, jednak menší domácí podnikatelé orientovaní na cizinu. Tím vznikají zastupitelství, pracovníci jsou vysíláni do příslušných zemí, zájmy vyžadují spolupráci a dorozumívání. V nižších vrstvách domácího podnikání není totiž jednoznačná znalost angličtiny, a v posledních letech i multinacionální firmy shledaly výhodnějším přibližovat trh na základě jazyka případných zákazníků. Tyto tendence jsou ale v současnosti velice proměnlivé, a tím se mohou nastávat nečekané změny i v počtu zájemců o češtinu. Služební cesty přinášejí s sebou i nové soukromé kontakty, a to v osobních partnerských stycích. Tak vznikají i smíšené rodiny, kde rodiče se snaží dorozumívat i druhým jazykem svého dítěte. Zmíněné jevy se promítají do jazykových kurzů.

Jinak se skládaji typy přihlašujících se studentů na český obor na univerzitách.

Zavedení druhé jazykové zkoušky jako předpokladu získání diplomu vedlo k tomu, že i čeština se stala z pohledu studentů novou perspektivou. Tuto možnost si vybírají také studenti jiných oborů se zájmem o středoevropské či vyšegrádské studium.

Další jev je velké množství mladých lidí se slovenským státním příslušenstvím na univerzitách v Maďarsku. Maďarský stát totiž poskytuje různé možnosti maďarské menšině i na Slovensku. Tím děti maďarských či smíšených rodin na Slovensku s určitými znalostmi slovenštiny snadněji zvládnou češtinu – mnohem lépe se dorozumívají než ti, kteří se česky učí bez znalosti jiného slovanského jazyka, ale rozdíly mezi slovenštinou a češtinou jim nadělají veliké těžkosti, vyžadují jiný druh námahy. To se týká i studentů jiných slovanských jazyků, kteří jsou povinni jeden rok se učit ještě jeden slovanský jazyk.

Další druh zájemců o češtinu je, když někdo jako dítě žil, třeba i studoval v Čechách v době, kdy jeho rodič tam byl služebně vyslaný, nebo má české příbuzenstvo.Vyskytuje se ale vždy několik lidí, kteří mají zájem vysloveně o českou kulturu. Jsou to děti většinou takových rodičů, kteří i v sedmdesátých a osmdesátých letech hodnotili dílo např. Hrabala, Menzela, Chytilové, nebo jsou oddaní českému humoru,

ba kultu i piva. Je to pokračování tradice určitého kulturního pohledu. Několik takových zájemců z generace rodičů dnešních studentů chodí i na kurzy češtiny do Českého centra.

Zde lze připomenout, že i sestava obecenstva českých akcí pořádaných Českým centrem či velvyslanectvím se změnila. Zatímco programy dlouhá léta navštěvovala ve velké míře nejstarší generace, generace důchodců s určitou československou minulostí, v posledních letech se oživil zájem i u mladých.

4. Z čeho se učí česky v Maďarsku?

Učebnice češtiny na základě maďarštiny existuje jen jediná[1]. Vysloužilou a zastaralou učebnici z padesátých a šedesátých let[2] po více vydáních přeměnila práce univerzitních učitelů v osmesátých letech. Obnovené 3. vydání vyšlo v minulém roce.

Pro začátečníky vyšla s maďarským doprovodným textem obrázková kniha v tomto roce v opraveném třetím vydání. Jedná se o česko-maďarskou mutaci původně anglické učebnice, resp. obrázkového slovníku se základním souhrnem charakteristiky českého jazyka[3]. Přehled českého jazyka je vědecky popsán v knize o všech jazycích světa[4].

Protože Češi mají velký výběr svých učebnic pro cizince na základě češtiny či světových jazyků, nakonec po menších komplikacích objednání a nákupu v Čechách je z čeho studovat. Tím se ale vyskytne další problém: na základě zprostředkujícího jazyka se čeština stane ještě komplikovanější pro Maďary, totiž některé rysy zprostředkujícího jazyka zkreslují jazykovou strukturu češtiny. Je ale pravda, že některé jevy, které v maďarštině neexistují, se stanou srozumitelnějším díky např. angličtině.

Vydání slovníků rázně omezuje to, že Česko i Maďarsko jsou malý trh z ekonomického i z jazykového hlediska. Vážná a velkolepá odborná práce, Velký dvousvazkový česko-maďarský slovník, jednak vůbec není k dostání, i v antikvariátech se objevuje zřídka, jednak je částečně zastaralý. Jeho hodnota je vyšší i tím, že úvodem důkladně[5] popisuje českou gramatiku. Velký dvousvazkový maďarsko-český slovník

[1] Ludmilla B. Hankó, István Futó, Veronika Heé: *Cseh nyelvkönyv csoportoknak és magántanulóknak. Učebnice češtiny pro kurzy a samouky*. Přepracovaly Marcela Grygerková a Veronika Heé. ELTE Szláv Filológiai Tanszék – Tinta Könyvkiadó, Budapest 2010.

[2] István Sipos, Leopold Bena: *Cseh nyelvkönyv tanfolyamok és magántanulók számára*. Tankönyvkiadó, Budapest 1956.

[3] Helen Davies, Andrea Balázs: *Kezdők cseh nyelvkönyve*. Holnap Kiadó, Budapest 2003, 2007, 2011.

[4] István Fodor (šéfred.): *A világ nyelvei*. Akadémiai Kiadó, Budapest 2000, s. 232–243.

[5] Árpád Stelczer, István Sipos: *Cseh – magyar szótár I–II. Česko-maďarský slovník I–II*. Akadömiai Kiadó, Nakladatelství Československé Akademii Věd, Budapest 1958.

vyšel mnohem později, ale aspoň ho lze koupit[6]. Kapesní a cestovní slovníky současné češtiny existují, ale důkladná odborná práce většího formátu zdá se z finančních důvodů neuskutečnitelná.

Elektronické slovníky malých jazyků na internetu zatím jsou v zárodečném stupni vývoje. Používat lze pouze české slovníky spojované se světovými jazyky či slovenštinou, podle toho, který maďarský zájemce jaký jazyk ovládá. Zatím se nevyskytla reálná možnost vytvořit slovník současné češtiny a maďarštiny ani touto cestou.

5. S jakým cílem se učí česky v Maďarsku?

Zájemci o poznání češtiny dosahují na různou úroveň. Někteří mají v plánu ze dvořilosti vyslovovat několik vět při obchodním jednání. Druzí se snaží dorozumět se se svou láskou nebo rodinou. Velké množství studentů češtiny má v plánu složit jazykovou zkoušku. Naštěstí problém malých jazyků z tohoto hlediska lze již v Maďarsku celkem zvládnout na základě Českých standardů jazykových zkoušek. A nejdále se snaží dostat ti, kteří mají v plánu studovat, pracovat i žít v Čechách.

6. S jakými perspektivami se učí česky v Maďarsku?

Práce s češtinou v Maďarsku tak, aby to přinášelo výdělek, je zatím dána jen malému počtu lidí. Pouze několik tlumočníků, učitelů, překladatelů filmů a kulturních pracovníků se tím uživí. Za umělecký překlad se již dvě desetiletí platí skoro stejný honorář. Přes internet lze občas, nepravidelně najít lépe placenou práci. Další možnost je u firem, které vyžadují pravidelného pracovníka se znalostí češtiny pro úkoly s internetem.

Několik let narůstají možnosti díky Visegrádskému fondu, jak z hlediska povolání, tak z hlediska stipendia. Různá studentská stipendia, např. Erasmus, evropské, mezistátní a meziuniverzitní dohody, české podpory též napomáhají k tomu, aby výuka, vědecká, badatelská, snad i umělecká práce mohla pokračovat dál.

Andrea Balázs, Budapešť

[6] Ladislav Hradský: *Magyar-cseh nagyszótár 1–2. Maďarsko-česko slovník I–II*. Academia, Akadémiai Kiadó, Praha–Budapest 1989.